

Okul-Temelli Önleme: Etkili Okul-Temelli Önleme Programlarının Özellikleri

School-Based Prevention: Characteristics of Effective School-Based Prevention Programs

Aslı UZ BAŞ

Öz. Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin temel işlevlerinden biri olan önleme, genel olarak tüm popülasyonu hedef alan, gelecekteki sorunların görölme olasılığını azaltmayı ve ruh sağlığını geliştirmeyi amaçlayan hizmetlere işaret etmektedir. Bu derleme çalışmasının amacı, okul-temelli önleme çalışmalarının rehberlik hizmetleri içerisindeki yerini ve başlıca amaçlarını ortaya koymak ve etkili önleme programlarının ortak özelliklerini değerlendirmektir. Bütün okul yaklaşımını esas alan, yeterli uzunluk ve kapsama sahip olan, sosyo-kültürel ve gelişimsel özelliklere duyarlı ve teori temelli olan, öğretmen eğitime yer veren, farklı öğretim yöntemlerini kullanan, amaç ve hedefleri açıkça belirlenmiş olan ve olumlu stratejileri kullanan önleme programlarının etkili olduğu anlaşılmaktadır. Bu değerlendirmeler ışığında okul psikolojik danışmanlarına yönelik doğurgular tartışılmış ve öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler. Önleme, okul-temelli, okul psikolojik danışmanı, program

Abstract. Prevention as one of the major functions of guidance and school counseling refers to services designed to reduce the future incidence of problems in currently normal populations as well as efforts directed at the promotion of mental health functioning. The aim of this review study is to address the role of prevention in guidance and counseling area, to present primary goals of preventive services, and to investigate basic principles of effective school-based preventive programs. It is concluded that the prevention programs which are based on whole-school approach, being sensitive to socio-cultural and developmental characteristics, having sufficient dosage, addressing teacher training, using various teaching methods, having clear goals and objectives and using positive strategies are effective. In the light of these principles, implications for school counseling were discussed, and some recommendations for school counselors were offered.

Keywords. Prevention, school-based, school counselors, program

Prof. Dr. Aslı Uz Baş

Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İzmir, Türkiye
e-mail: asliuzbas@gmail.com

Geliş/Received: 25.05.2019
Düzeltilme/Revision: 29.06.2019
Kabul/Accepted: 30.06.2019



Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği
Turkish Psychological Counseling and Guidance Association

Psikolojik danışma ve rehberlik alanının başlıca çalışma alanlarından biri olarak önleme, genel olarak normal popülasyonu hedef alan, gelecekteki sorunların görülme olasılığını azaltmak ve ruh sağlığını geliştirmek üzere tasarlanmış çabalara işaret etmektedir (Durlak ve Wells, 1997). Conyne'e (2000) göre psikolojik danışma alanında iyileştirmeye yönelik yaklaşım ile önleyici yaklaşım arasında güçlü bir ayrım vardır. Okul ortamlarında gözlemlenen sorunlara müdahale etmeye yönelik bir yaklaşım ile ileride görülebilecek sorunları dikkate alarak yeterlikleri artırma ve güçlendirmeye dayalı önleyici yaklaşım arasındaki bu ayrımın okul psikolojik danışmanlığı açısından önemli doğurguları olduğu da açıktır.

Önleme, belli bir anda tek bir bireye odaklanmak yerine çok sayıdaki bireylere odaklanması ve bunun yanında yardım ederken ekolojik, çok kültürlü ve sistematik yaklaşımlara yer vermesi bakımından geleneksel iyileştirmeye yönelik yaklaşımlardan ayrılmaktadır (Conyne, 2000). Bireylerin ve toplumların sağlıklarının ve iyi-oluşlarının artırılmasında önleme alanındaki uygulama ve araştırmaların önemli bir rolü vardır (Hage ve Romano, 2010).

Önleme çalışmaları genel olarak ele alındığında normal popülasyona hitap eden ve uzun dönemli sonuçları hedef alan hizmetler olarak tanımlanmaktadır (Durlak ve Wells, 1997). Daha ayrıntılı olarak incelendiğinde ise önleme çalışmalarının hitap edilen popülasyona ve sunulan hizmetlerin içeriğine göre farklılaştığı görülmektedir. Önleme ile ilgili olarak yapılan yaygın sınıflandırmalardan biri, birincil, ikincil ve üçüncül önleme sınıflandırmasıdır (Romano ve Hage, 2000). Birincil önleme, temel önleme olarak da tanımlanmakta olup, bütün popülasyonu hedef alan ve ağırlıklı olarak olumlu beceri ya da tutum geliştirmeye odaklanan çalışmalara işaret etmektedir. Temel önleme çalışmaları kapsamında geliştirilmesine odaklanılan olumlu özellikler sosyal duygusal öğrenme becerileri ve psikolojik sağlık gibi becerileri içermektedir. Bu bakımdan temel önleme yaklaşımı patolojiden çok, olumlu yapılar ile ilgilenmektedir (Conyne (2000). İkincil ve üçüncül önleme çalışmaları ise tüm popülasyon yerine belli sorunlar için risk altında olan katılımcı gruplarını hedef almakta ve ağırlıklı olarak ileriki sorunları önlemeye yönelik çalışmalara vurgu yapmaktadır. İkincil önleme çalışmalarında belli olumsuz sonuçlar için risk altındaki bireyler hedef popülasyon olarak seçilirken, üçüncül önleme çalışmalarında ise riskli davranışlar sergileyen, fakat henüz bu sorunları kronikleşmemiş gruplara hitap edilmektedir. Conyne (2000), psikolojik

danışmanların söz konusu üç önleme hizmeti arasında temel önlemeyi geniş popülasyonları etkilemesi ve önemli etkiler yapması bakımından, daha iyi anlamaları ve uygulamaları gerektiğini iddia etmektedir. Benzer şekilde, Romano ve Hage (2016), çok daha geniş ölçekte insanları etkileme potansiyeli olmasından dolayı temel önleme çalışmalarına öncelik verilmesi gerektiğini iddia etmektedirler.

Okul ortamları bağlamında ele alındığında, önleme hizmetlerinin planlanması ve uygulanması ile ilgili olarak dikkate alınması gereken bir diğer husus öğretim kademeleridir. Farklı öğretim kademelerindeki öğrencilerin gelişimsel özellikleri ve potansiyel sorun alanlarının farklılaşmasına paralel olarak, önleme hizmetlerine duyulan gereksinim de değişebilmektedir. Baker (2011), tarihsel olarak incelendiğinde, temel önleme programlarının en yaygın olarak ilkökul kademesinde ve ardından ortaokul kademesinde uygulandığını, lise düzeyinde ise en az düzeyde uygulandığını belirtmektedir. Bu durum temel önleme çalışmalarının doğasına uygun görünmektedir. Henüz sorunların belirgin bir düzeyde ortaya çıkmadığı erken yıllarda temel önleme çalışmalarını uygulamak makul bir yaklaşımdır. Bu bakımdan temel önleme çalışmalarına başlamak için en uygun yaşlar okul öncesi yıllardır (Webster-Stratton, Reid ve Hammond, 2001). Farklı türden davranışsal ve duygusal sorunların görülmeye başladığı izleyen öğretim kademelerinde ise ikincil ve üçüncül önleme hizmetlerine duyulan gereksinim artmaktadır.

Geleneksel iyileştirmeye yönelik hizmetlerden ayrı bir yaklaşım olarak önlemenin, kendine özgü birtakım prensipleri vardır. Conyne'ye (2000) göre, temel önlemenin beş temel prensibi vardır. Bu prensipler, temel önlemenin yeni vakaların görülme oranlarını azaltmayı amaçlaması; hizmetlerin işbirlikli bir anlayışla ve planlanmış programlar aracılığıyla sunulması; gruplar halindeki bireylerin önleme programlarına kendi ekolojik ortamlarında katılması; hizmetlerin bir taraftan stresörler gibi risk faktörlerini azaltırken, aynı zamanda benlik saygısı, baş etme becerileri ve destek sistemleri gibi koruyucu faktörleri arttırmaya odaklanmaları ve son olarak hizmetlerin bireyler ve sistemler arasında güçlendirilmiş bir uyumu ortaya çıkarmasını içermektedir. Bunun yanında önleme hizmetlerini etkili olarak sunmak, psikolojik danışmanların hak savunuculuğu becerilerini geliştirmelerini ve yeterli düzeyde uygulamalarını da gerektirmektedir (Hage, 2006).

Okul psikolojik danışmanlarından beklenen bir taraftan farklı öğrenci sorunlarını iyileştirmeye yönelik müdahale hizmetleri sunmaları, diğer yandan sorunları önleme ve öğrencilerin gelişimlerini desteklemeye yönelik proaktif hizmetler vermeleridir (Sandhu ve Portes, 1995). Diğer bir ifadeyle, okul psikolojik danışmanlarının tepkisel ve proaktif hizmetler arasında makul bir dengeyi bularak, her iki yaklaşıma dayalı hizmetleri, hitap ettikleri popülasyonun gereksinimlerine göre yeterli düzeyde sunmaları beklenmektedir. Öte yandan, Baker (2011), okul psikolojik danışmanlarının temel önleme hizmetleri kapsamında önemli bir yer tutan büyük grup rehberliği çalışmaları için hazır hale gelmediklerini ve bunun sonucunda önleyici hizmetler yerine müdahale hizmetlerini sunmaya daha eğilimli olduklarını belirtmektedir. Bu bakımdan okul psikolojik danışmanlarının etkili önleme hizmetleri sunmalarına yönelik konuları tartışırken, psikolojik danışman eğitimi konusunun da göz önünde bulundurulmasına gereksinim vardır.

Bu derleme çalışmasının amacı, okul-temelli önleme çalışmalarının rehberlik hizmetleri içerisindeki yerini ve başlıca amaçlarını ortaya koymak ve etkili önleme programlarının ortak özelliklerini değerlendirmektir. Ayrıca bu değerlendirmeler ışığında okul psikolojik danışmanlığı alanına yönelik doğurguların tartışılması ve okul psikolojik danışmanlarına yönelik olarak öneriler sunulması amaçlanmaktadır.

Okul-Temelli Önleme Çalışmalarının Başlıca Amaçları

Okul ortamlarında önleme çalışmalarının başlıca iki amacı vardır. Bunlardan ilki, davranışsal sorunları ya da sosyal/duygusal problemleri önleme ve ikincisi, olumlu beceri ya da tutumları (sosyal-duygusal öğrenme becerileri, psikolojik sağlık vb.) güçlendirmek suretiyle iyilik halini geliştirmedir (Baker, 2011; PSHE Association, 2016). Önleme alanının terminolojisi ile ifade etmek gerekirse, önleme hizmetlerini sunarken risk faktörlerini azaltmak ya da koruyucu faktörleri arttırmak olmak üzere iki amaca odaklanılmaktadır. Okul psikolojik danışmanları önleme hizmetlerini sunarken hitap ettikleri popülasyonların özelliklerine göre bu amaçlardan biri ya da her ikisine birden ulaşmaya çalışabilirler. Örneğin, saldırgan davranışları önlemeye yönelik bir programda, yalnızca saldırgan davranışları azaltma ve öfkeyle başa çıkma becerilerine yer verilebilirken, alternatif olarak bu beceriler yanında prososyal davranışları geliştirmeye yönelik yaklaşımlara da aynı program içerisinde yer

verilebilir. Diğer yandan hangi amaçlara odaklanılacağı sunulan önleme çalışmalarının düzeyine göre farklılaşabilmektedir. Elias (1995) çocukların sosyal yeterliklerini arttırmanın temel önlemenin başlıca amacı olduğunu ileri sürmektedir. Durlak ve Wells (1997) ise koruyucu faktörleri geliştirmeye yönelik çalışmaların, ilkinde göre daha geç geliştiğini ileri sürmektedir.

Okul ortamlarında uygulanan önleme çalışmalarının etkililiğini ele alan araştırmaların sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde, önleme hizmetlerinin program-temelli olarak sunulmasının özellikle önemli olduğu anlaşılmaktadır (Collier, Onwuegbuzie, LaChapelle ve Davison, 2016; Swank, Smith-Adcock, Weaver, 2019). Önleme çalışmalarının programlı olarak sunulması, kavramsal/kuramsal temellerinin olmasını, hedef popülasyonunun, amaç ve hedeflerinin belirlenmiş olmasını, öngörülse, niyetli ve sistematik olarak verilmesini ifade etmektedir. Aşağıda okul-temelli önleme programlarının uygulandığı alanlara ilişkin kısa bir özet sunulmaktadır

Okul-temelli önleme programlarının odaklandığı alanlar

Yurt-dışında ve yurt-içinde uygulanan çok sayıdaki önleme programları ile bu programlarının ele alındığı deneysel çalışmaları ele alan derleme ve meta-analiz çalışmalarının sonuçları göstermektedir ki okul-temelli önleme programları sigara, alkol ve madde kullanımını (Botvin ve Griffin, 2014; Faggiano ve ark., 2014; Tan ve ark., 2018), saldırgan davranışları, zorbalığı ve şiddeti (Donat Bacioğlu, 2014; Evans, Fraser ve Cotter, 2014; Yavuzer ve Üre, 2010), siber zorbalığı (Tangen ve Campbell, 2010), okulu bırakmayı (Freeman ve ark., 2015; Wilson ve Tanner-Smith, 2013), cinsel istismarı (Çeçen-Eroğul ve Kaf Hasırcı, 2013), riskli cinsel davranışları (Fonner ve ark., 2014), HIV/AIDS'i (Adelekan, 2017; Zeren, 2006) ve ergen hamileliğini (Guilamo-Ramos ve ark., 2018; La Rue ve ark., 2017), yeme bozukluklarını (Grave, 2003; Wilksch, 2015), obeziteyi (Hoelscher ve ark., 2015), depresyon ve anksiyeteyi (Lowry-Webster, Barrett & Dadds, 2001; Werner-Seidler ve ark., 2017), intiharını (Wasserman ve ark., 2015) ve kuşaklararası yoksulluğu (Ryzin, Fishbein & Biglan, 2018) önleme gibi çok farklı alanda uygulanmakta ve söz konusu problemleri önlemede etkili olmaktadır. Diğer yandan, bazı önleme araştırmalarının sonuçları önleme programlarının uzun vadede etkilerini göstermesi bakımından umut vericidir. Örneğin, Gibson ve Leitenberg (2000) tarafından ABD'nin New England bölgesinde yürütülen bir araştırmada, 825 üniversite öğrencisine ilkokul

yıllarında cinsel istismarı önleme ile ilgili bir programa katılıp katılmadıkları sorulmuş ve bu öğrenci grubundaki cinsel istismar oranları değerlendirilmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre üniversite öğrencilerinin % 62'si ilkokul yıllarında «iyi dokunuş-kötü dokunuş» temalı bir cinsel istismarı önleme programına katıldıklarını belirtmişlerdir. Bu eğitimi alan üniversite öğrencileri arasında cinsel istismar görülme oranı % 8 iken, cinsel istismar eğitimine katılmayanlarda istismar oranının % 14 olduğu bulunmuştur. Söz konusu araştırmanın bulguları okul-temelli cinsel istismarı önleme programlarının uzun vadede bırakabileceği olumlu etkileri ortaya koyması bakımından dikkat çekici olarak değerlendirilebilir.

Bunun yanında, psikolojik iyi-oluş ve psikolojik sağlamlık gibi güçlü yanları geliştirmeye odaklanan çalışmaların sonuçları göstermektedir ki, bu programlar bir taraftan depresyon ve anksiyete gibi duygusal sorunlar ile saldırganlık ve zorbalık gibi olumsuz davranışları azaltırken aynı zamanda öğrencilerin iyilik halini geliştirmekte, hatta akademik başarıyı arttırmaktadır (Shoshani & Sarit Steinmetz, 2013; Waters, 2011). Olumlu yapıları güçlendirerek problemleri önlemeye odaklanan programların temel sayılması, bireylerin psikolojik açıdan daha yeterli hale gelmeleri durumunda uyumsuzluklara yol açabilecek durumlarla daha iyi başa çıkabilecekleridir (Durlak ve Wells, 1997). Bazı araştırmalar ise olumsuz yapılara daha çok odaklanılmasına ve olumlu yapıları güçlendirmeye yönelik araştırmaların yetersizliğine vurgu yaparak, olumlu özelliklere odaklanan çalışmaların önemini ortaya koymaktadır. Örneğin, Binfet ve Gaertner (2015) okullarda zorbalığı önleme ile ilgili çok sayıda araştırmanın yapıldığını ve zorbalık karşıtı programlar uygulandığını, diğer yandan nezaket (kindness) gibi prososyal davranışların geliştirilmesine yönelik çalışmalara yeterince yer verilmediğini belirtmektedir. Araştırmacılar bu amaçla 2004-2014 yılları arasında kapsayan süreçteki psikoloji, eğitim ve genel veri tabanlarında nezaket ve zorbalık kavramlarının araştırmalarda ele alınma sıklığını karşılaştırmışlar ve zorbalık kavramının, nezaket kavramı ile karşılaştırıldığında 1:28 oranında daha sık çalışıldığını ortaya koymuşlardır. Öte yandan, araştırmacılar nazik davranışlar gibi prososyal davranışları geliştirmeye yönelik çabaların bir taraftan öğrencilerin kişilerarası ilişkilerini geliştirirken, aynı zamanda zorbalık davranışlarında azalmaya yol açtığına dikkat çekmektedir.

Yukarıda kısaca özetlenen çalışmaların sonuçları okul ortamlarında önleme programlarının uygulanması konusunda umut verici olmakla birlikte, etkililiği

deneysel olarak sınanan okul-temelli önleme programlarının ortak özelliklerinin bilinmesi, ileride yapılacak çalışmalara yön vermesi bakımından önem taşımaktadır. Buradan hareketle izleyen bölümde etkili okul-temelli önleme programlarının belli başlı özellikleri ele alınacaktır.

Etkili Okul-Temelli Önleme Programlarının Özellikleri

Etkili önleme programlarının sahip olması gereken özellikler, programların ele aldığı problem alanlarına göre farklılaşabilmektedir (Nation ve ark., 2003). Bu bakış açısıyla uyumlu olarak bazı araştırmacılar madde kullanımı ya da şiddet ve saldırganlık gibi belli problem alanlarına odaklanmak suretiyle etkili önleme programlarının özelliklerini belirlemeye çalışmışlardır (Örn., Donat Bacioğlu, 2014; Gottfredson ve Wilson, 2003). Bunun yanında alanyazında çeşitli problem alanlarına yönelik olarak uygulanan önleme programlarını bir arada ele alarak etkili önleme programlarının ortak özelliklerini ortaya koymayı amaçlayan çalışmalar vardır (Örn., Nation ve ark., 2003). Burada, mevcut çalışmanın amaç ve içeriğine uygun olarak problem alanları ile ilgili bir ayırım yapmaksızın konu ile ilgili derleme ve meta-analiz çalışmalarının ortaya koyduğu başlıca bulgular dikkate alınarak etkili önleme programlarının sahip olması beklenen başlıca özellikler ele alınmıştır. Etkili okul-temelli önleme programların ortak özellikleri aşağıda sunulmaktadır:

Bütün okul yaklaşımını esas almak: Okul yönetimi ve öğretmenlerin aktif katılımını içeren, okul ortamındaki bireylerin pozitif ilişkiler geliştirmelerini destekleyen olumlu bir okul iklimi oluşturmak, aynı zamanda ebeveyn katılımını sağlamak önleme programların etkililiğini arttırmaktadır (Greenberg ve ark., 2003; Nation ve ark., 2003; PSHE Association, 2016). Bu bakımdan önleme çalışmalarını hazırlar ve sunarken sadece öğrencileri hedef almak yerine, öğrencilerin ilişkili olduğu ve onların gelişimleri üzerinde etki etme potansiyeli olan diğer bireylerin önleme çalışmalarına dahil edilmesi kritik bir öneme sahiptir. Okul yöneticilerinin ve yerel otoriteler gibi diğer yetkililerin desteğini almak önleme programlarının etkililiğini arttırmaktadır. Ayrıca, ebeveynlerin ve ilgili diğer bireylerin katılımını sağlamak da çocuk ve ergenlerin yaşamlarının farklı alanlarına odaklanarak ve ev-okul işbirliğini sağlayarak önleme programlarının etkililiğini arttırmaktadır. Örneğin, madde kullanımını önlemeye yönelik çalışmalarda ebeveyn gözetimi ve süpervizyonu kritik bir role sahiptir. Aile ortamında kuralların konulması, kuralların kararlılıkla takip edilmesi ve istedik

davranışların pekiştirilmesi gibi unsurlar aile katılımı ile sağlanmaktadır (Kosterman ve ark., 2001).

Programların uygulanmasında odaklanılan risk ya da koruyucu faktörlerle ilişkili farklı yöntemleri kullanmak: Önleme hizmetlerini sunarken sadece bilgi ve farkındalığı arttırmaya dayalı didaktik yöntemlere bel bağlamaksızın, interaktif yöntemleri ve becerileri pratik etme fırsatları sunan yaşantısal yöntemleri kullanmak hizmetlerin etkililiğini arttırmaktadır (Tobler ve Stratton, 1997). Bu sayede öğrencilerin dinlemenin ötesine geçmeleri sağlanmakta ve programlar aracılığıyla davranış değişimi potansiyelleri artmaktadır (Herbert ve Lohrmann, 2011). Diğer yandan önleme programları, sınıf rehberlik aktiviteleri, grup rehberliği, iyilik halini geliştiren programlar gibi farklı yöntemlerle sunulabilir. Okul psikolojik danışmanları, önlenmesi ya da geliştirilmesi gereken alanın içeriği, öğrencilerin gelişimsel düzeyleri ve okulun koşullarına göre farklı yöntemleri tercih edebilirler.

Öğrencilerin yaş ve gelişimsel düzeylerine uygun programlar hazırlamak: Çocuk ve ergenlerin gelişimsel özelliklerini, değişen gereksinimlerini ve özellikle geçiş dönemlerini dikkate almak önemlidir (Nation ve ark., 2003; Zigler, Taussig & Black, 1992). Öğrencilerin gelişimsel özelliklerini değerlendirirken psikososyal kişilik gelişimi ve bilişsel gelişim kuramları gibi gelişim kuramlarını dikkate alırken, aynı zamanda kuşaklar yaklaşımını da dikkate alarak çocuk ve ergenlerin biricik özelliklerini de göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Örneğin, bazı yazarlar günümüz çocuk ve ergenlerini e-kuşağı olarak tanımlamakta ve teknolojinin yaygın kullanılmasından ileri gelen bazı belirli duygusal ve kişisel gelişim özelliklerini sergilediklerini iddia etmektedir (Twenge, 2018).

Sosyo-kültürel faktörleri dikkate alan kapsamlı ve kültüre duyarlı programlar hazırlamak: Önleme programlarının, uygulandığı okulun öğrenci popülasyonunun biricik özellikleri ile uyumlu hale getirilmesi yanında, sosyo-ekolojik bir perspektifi dikkate alarak aynı zamanda okul kültürüne ve yerel toplumun kültürel normlarına uygun hale getirilmesi gerekmektedir (Greenberg ve ark., 2003; Nation ve ark., 2003). Öte yandan önleme programlarının temel özelliklerinin farklı gruplarda değişmediği, ancak detaylar, örnekler ve yöntemler gibi bazı unsurların kültürel özelliklere göre farklılaşabileceğini ileri süren bir bakış açısı vardır. Örneğin, yeme bozukluğunu önlemeye yönelik çalışmalarda beden memnuniyetsizliğini azaltmaya yönelik genel amaçlar tüm gruplarda öne

çıkarken, beden memnuniyetinin nereden kaynaklandığı ile ilgili durumlar farklı kültürel geçmişe sahip olan katılımcılarda değişebilmektedir (Marchand ve ark., 2011).

Öğretmenleri önleme konusunda yeterli düzeyde bilgilendirmek: Okul ortamlarının çocuk ve ergenlerde belli becerileri kazandırmak bakımından ideal ortamlar olmasının yanında öğretmenlerin de bu becerilerin geliştirilmesi sürecinde vazgeçilmez bir rolleri vardır (Shepherd ve ark., 2013). Bu nedenle, tüm okul çalışanları olduğu kadar özellikle öğretmenlerin, önleme programlarının amacı, önemi ve içeriği konusunda yeterli düzeyde bilgilendirilmeleri ve programın uygulanması süresince yeterli destek ve süpervizyonu almaları önleme hizmetlerinin etkililiğini arttırmada önemli bir rol oynamaktadır (Nadeem ve ark., 2011).

Programların hazırlanmasında ilgili kuramsal yaklaşımlar ve ampirik çalışmaları temel almak: Önleme programlarının, odaklandığı duygusal ya da davranışsal sorunların nasıl geliştiğine ve hangi stratejilerin neden ve nasıl etkili olacağına ilişkin bilimsel verileri temel alan mantıksal gerekçelere göre hazırlanması gerekmektedir (Greenberg ve ark., 2003; Nation ve ark., 2003). Programların hazırlanmasında dikkate alınması gereken iki farklı kuram kategorisi vardır. Bunlar etiyolojik kuramlar ile müdahale kuramlarıdır. Etiyolojik kuramlar, hedeflenen probleme ilişkin risk ve koruyucu faktörlerin nedenlerine odaklanırken; müdahale kuramları ise bu etiyolojik riskleri değiştirmede en etkili olan yöntemlere odaklanmaktadır.

Korkutucu stratejiler/taktikler yerine olumlu bir yaklaşımı esas almak: Önleme üzerine bilimsel araştırmalar korku ve suçluluk gibi olumsuz duyguları ortaya çıkaran stratejilerin etkili olmadığını, hatta riskli davranışları arttırabildiğini göstermektedir (Lipsey, 2009). Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi'nin (2004) raporunda da, çocukları korkutmaya dayalı girişimlere yer veren alkol ve madde kullanımını önlemeye yönelik programların etkili olmadığı, hatta madde kullanım olasılığını arttırabildiği belirtilmektedir. Bunun yerine güçlü yanlar ya da olumlu özelliklere vurgu yapan programlar daha fazla etkili olma potansiyeline sahiptir.

Amaçlar ve beklenen sonuçları net olarak belirlemek, etkili gözetim ve değerlendirme yapmak: Önleme programlarının belirlenen amaç ve hedeflerinin tüm paydaşlarla paylaşılması ve programın belirlenen bu amaçlara ulaşmayı sağlayıp

sağlamadığının değerlendirilmesi önemlidir. Program değerlendirmesinin amacı uygulanan bir program ya da müdahalenin etkili olup olmadığına karar vermektir. Daha ayrıntılı olarak bakıldığında ise program değerlendirmesi sürecin (program kapsamında uygulanan konuların içeriği ve niteliği), sonucun (örneğin, madde kullanımını önlemeye yönelik bir programda madde kullanımının ne düzeyde azaldığı) ve etkinin (örneğin, madde kullanımını önlemeye yönelik bir programda madde kullanımındaki azalmaya ilişkili olan sonuçların neler olduğu) değerlendirilmesini içerir (Hansen, 2002). Gerek program geliştirme, gerekse program değerlendirme aşamasında duyulan gereksinimden dolayı, okul psikolojik danışmanlarının program geliştirme alanı uzmanlarından yeterli desteği almalarının önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Programları yeterli sürede ve yoğunlukta sunmak: İstenilen amaçlara ulaşmayı sağlayacak şekilde programların yeterli dozda uygulanması etkililiği arttırmaktadır (Ttofi ve Farrington, 2011; PSHE Association, 2016). Önleme programlarının dozu ya da yoğunluğu, oturumların sayısı, sıklığı, oturumların aralığı ve programın toplam uzunluğunu kapsamaktadır. Oturumların süresi ve yoğunluğu, katılımcıların gereksinim ya da noksanlıklarına bağlı olarak değişmektedir. Katılımcıların gereksinimleri ne kadar fazla ise programın yoğunluğunun o ölçüde fazla olması beklenmektedir. Programların yeterli dozda uygulanması yanında programların uzun dönemli etkilerini değerlendirmek amacıyla izleme ölçümleri yapılması da önem taşımaktadır. Greenberg ve arkadaşları (2003), kısa süreli programlarla karşılaştırıldığında uzun dönemli önleme programlarının daha etkili olduğunu belirtmektedir. Öte yandan programların uzun süreli olmasının her zaman etkililiği arttırmayabileceği de ileri sürülmektedir (Gottfredson ve Wilson, 2003). Etkili sonuçlar almak amacıyla programın uzunluğunu arttırmak yerine, optimal uzunluğa karar vermek daha uygun bir yaklaşım olarak görülmektedir.

Okul Psikolojik Danışmanları için Doğurgular ve Öneriler

Okul temelli önleme hizmetlerinin planlanması, hazırlanması ve uygulanması ile ilgili olarak en önemli sorumluluk şüphesiz okul psikolojik danışmanlarına düşmektedir. Bu bakımdan okul psikolojik danışmanlarının hem önleyici hizmetler konusunda yeterli düzeyde bilgi ve anlayışa, hem de önleyici hizmetlerin uygulanması için gerekli yeterliklere sahip olmaları gerekmektedir.

Hage (2006), önleme hizmetlerini etkili olarak sunabilmek için psikolojik danışmanların sahip olmaları gereken yeterlikleri şu şekilde sıralamaktadır:

(a) İnsanın büyüme, gelişme ve değişimine dair kuramsal modeller hakkında artan düzeyde farkındalığa sahip olmak: Önleme hizmetlerini sunarken patolojiye odaklanmak ve ruhsal bozukluklara ilişkin tanı kriterlerini dikkate alan bir yaklaşımın ötesine geçerek, bireylerin psikolojik sağlamlıkları ve güçlü yanlarına odaklanma gereksinimi vardır. Bu çalışmaları yerine getirirken, önleme çalışma alanının kendine özgü etik ilkelerini yerine getirmelidir.

(b) Birey toplum ve kuramları etkileyen sosyo-politik koşullar ile kültürel değişkenler konusunda yeterli düzeyde bilgi sahibi olmak: Önleme çalışmalarını sunarken tek başına bireye odaklanmanın ötesine geçerek, sosyo-kültürel bağlamın etkisini dikkate alma gereksinimi vardır. Bu çerçevede çok kültürlü psikolojik danışma yeterlikleri konusunda yeterli donanıma sahip olunması gerekmektedir.

(c) Multidisipliner bakış açısına sahip, işbirlikli ve sistemli, psiko-eğitsel müdahalelerde yetkin olmak: Önleme hizmetlerini sunarken halk sağlığı ve eğitim gibi farklı alanlarda çalışan uzmanlarla multidisipliner bir takım çalışmasının etkili olarak sunulması beklenmektedir. Bu amaç doğrultusunda psikolojik danışmanlardan toplum liderleri, topluluklar ve organizasyonlarla iyi ilişkiler geliştirilmeleri ve kendi liderlik becerilerini de geliştirmeye odaklanmaları beklenmektedir.

(d) Önleme hizmetlerini değerlendirmek amacıyla alana özgü ölçme araçları geliştirmek ve uygulamak: Önleme çalışmalarının etkililiğini değerlendirebilmek için uzun dönemli boylamsal araştırmalara gereksinim vardır. Bu sebeple, okul psikolojik danışmanlarının söz konusu araştırmaları planlamak ve uygulamak konusunda yeterli düzeyde bilgi sahibi olmaları, aynı zamanda toplum sorunlarına ilişkin araştırmaların tasarlanması ve kaynak bulunması konusunda ve de program değerlendirme alanında gerekli yeterliklere sahip olmaları beklenmektedir. Mesleki Yeterlilik Kurumu'nun (MYK) Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği (Türk PDR-DER) ile yaptığı protokol sonucunda onaylanan ve 01/11/2017 tarihli ve 30227 (Mükerrer) sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan okul psikolojik danışmanlığı meslek standartlarına göre, okul psikolojik danışmanlarının temel, ikincil ve üçüncül önleme programlarını hazırlamak ve bu kapsamda gerekli müdahale çalışmalarını yapmayı içerecek şekilde okul psikolojik danışmanlığı programları geliştirmek; temel okul

psikolojik danışmanlığı eğitim programını uygulamak; nicel ve nitel bireyi tanıma tekniklerini kullanmak suretiyle müdahale hizmetleri sunmak; oğrenci, oğretmen, veli ve diğer paydaşların görüşlerini değerlendirmek suretiyle okul psikolojik danışmanlığı programını değerlendirmek ve verdiği hizmetleri izleyerek danışmanlık hizmetlerinin kalitesini geliştirmek mesleğin başlıca görevleri arasında yer almaktadır (Ulusal Meslek Standartlarına Dair Tebliğ, 2017). Söz konusu hizmetleri etkili olarak sunabilmeleri bakımından, okul psikolojik danışmanlarının mesleki lme ve değerlendirme alanı ile program geliştirme alanında da yeterli düzeyde bilgi ve becerilere sahip olmaları beklenmektedir.

Gerek nleme çalışmaları üzerine araştırma alanyazını, gerekse yukarıda belirtilen nleme yeterliklerini temel alarak, okul psikolojik danışmanlarına etkili okul temelli nleme çalışmaları sunmalarına yönelik bazı önerilerde bulunulabilir. Öncelikli olarak, okul psikolojik danışmanlarının okul temelli nleme çalışmalarının ocuk ve ergenler için doğal ve erişebilir yollar sağladığının ve sağlık hizmeti alma imkanı bulamayan oğrenciler için özellikle yararlı olduğunun farkında olma gereksinimleri vardır. Bunun yanında nleme programlarında elde edilen kk etki büyüklüklerinin uzun vadede ve toplumsal düzeyde anlamlı ve olumlu gelişmelerle bağlantılı olduğunun göz önünde bulundurulması da okul psikolojik danışmanlarını önleyici programlar hazırlamak ve uygulamak konusunda motive edecek önemli bir husustur. Aynı zamanda okul psikolojik danışmanlarının, ampirik bulguları dikkate alarak nleme çalışmalarına erken yaşlarda başlamalarının önemini takdir etme gereksinimleri vardır. Bu nedenle, özellikle anaokulları ve ilkokullarda görev yapan okul psikolojik danışmanlarının, oğrencilerinin gelişimsel ve sosyo-kültürel gereksinimlerini göz önünde bulundurarak temel nleme programları hazırlama ve uygulama konusundaki çalışmalara ağırlık vermelerine gereksinim duyulmaktadır.

Okul psikolojik danışmanlarının önleyici hizmetleri sunarken göz önünde bulundurmaları beklenen bir diğer konu ise, sürdürülebilir ve uzun dönemli programlar uygulayarak, aynı zamanda bu hizmetlerin etkililiğine yönelik izleme çalışmaları yapmalarıdır. Temel nleme programlarının içeriklerinin net olarak belirlenmesi ve sistematik bir Şekilde uygulanmasına gereksinim vardır. Bu bağlamda, uygulanan programların hangi boyut ya da bileşenlerinin hangi davranışsal ya da duygusal sonuçlar üzerinde ne düzeyde etkili olduğuna ya da olmadığına, elde edilen olumlu etkilerin sonuçlarının orta ya da uzun vadede

korunup korunmadığına dair ölçümlerin ve değerlendirmelerin yapılmasına gereksinim vardır. Okul psikolojik danışmanlarının, önleme hizmetlerinin etkililiğini değerlendirmek amacıyla gelişigüzel gözlem sonuçlarına bel bağlamaları uygun bir yaklaşım olarak görünmemektedir. İleride hazırlanması ve uygulanması planlanan önleme programlarına ışık tutacak şekilde, halihazırda uygulanan programlarda etkili olan ve olmayan unsurlara ilişkin somut verilere ihtiyaç vardır. Gelişigüzel gözlemler bu konuda yeterli düzeyde ve ayrıntılı veri sağlamaktan uzaktır.

Okul psikolojik danışmanları açısından dikkate alınması gereken bir diğer husus, önleyici hizmetleri sunarken okul ortamının değişimi ve gelişimini etkileyecek şekilde bir yaklaşım sergilemeleridir. Okul psikolojik danışmanlarının hesap verilebilirlik işlevi kapsamında sundukları hizmetlerin etkililiğini ortaya koymaları beklenmektedir (Dahir ve Stone, 2009). Bu amaç doğrultusunda okul psikolojik danışmanlarının öğrencilerin gelişimlerini destekleyici önleme hizmetlerini sunarken liderlik, işbirlikçilik ve hak savunuculuğu rollerini yerine getirerek okul iklimini geliştirici aktif hizmetlerde bulunmaları gerekmektedir.

Okul psikolojik danışmanları açısından önleyici hizmetlere ilişkin dikkate alınması gereken bir diğer husus ise sorunları önlemeyi hedefleyen programlar yanında güçlü yanları geliştirmeye dayalı önleme programlarının öneminin farkında olmalarıdır. Özellikle son yıllarda pozitif psikolojik yaklaşımı kapsamında okul ortamlarında uygulanan pozitif psikoloji müdahalelerinin sonuçları, çocuk ve ergenlerde güçlü yanları geliştirmeye yönelik müdahalelerin, doğrudan müdahale edilmese de olumsuz yapılarda da azalmaya yol açtığını göstermektedir (Örn., Seligman ve ark., 2009; Shoshani & Sarit Steinmetz, 2013).

Son olarak, okul psikolojik danışmanlarının tepkisel ve proaktif hizmetler arasında makul bir denge kurma gereksinimleri vardır. Her okulun farklı bir tepkisel hizmetlere karşılık önleyici hizmetler dengesine sahip olması beklenir (Baker, 2011). Bu bakımdan tepkisel ve önleyici hizmetleri dengelemeye çalışırken, okul psikolojik danışmanlarının kendi okul ortamlarının biricik gereksinimlerini dikkate almaları gerekmektedir. Okul psikolojik danışmanlığı alanında tepkisel hizmetlerin daha yaygın olarak benimsendiği göz önünde bulundurulduğunda, önleyici hizmetlere gereken ağırlığın verilmesi ile birlikte grup çalışmalarına da daha fazla zaman ayırma gereksinimi doğmaktadır. Tepkisel hizmetlerin sunulmasında bireysel görüşme ve psikolojik danışma başlıca müdahale yöntemleri olurken, önleyici hizmetlerin sunulmasında ise

gruplara yönelik aktivitelerin daha çok uygulanmasına ihtiyaç vardır. Okul psikolojik danışmanlarının, sadece öğrenciler üzerinde değil, tüm okul çalışanları ve genel olarak okul atmosferi üzerinde değişim yapma potansiyellerinin farkında olmaları, onları kapsamlı okul-temelli önleyici çalışmalar yapmak bakımından cesaretlendirecektir.

SONUÇ

Okul-temelli nleme çalışmaları saldırganlık, madde kullanımı ve cinsel istismar gibi pek çok farklı sorunu uzun vadeli olarak önlemede etkili olabilmektedir. Bunun yanında önleyici çalışmalar koruyucu faktörleri arttırmak suretiyle psikolojik sağamlık ve iyi-oluş gibi olumlu yapıları arttırmada da etkilidir. Okul psikolojik danışmanları etkili nleme programlarının başlıca özelliklerini dikkate alarak kendi okul ortamlarında uygulamak üzere nleme programları geliştirebilir, bu programları sistemli olarak uygulayarak sonuçlarını takip edebilirler. Bu amaç doğrultusunda okul psikolojik danışmanlarının tepkisel ve proaktif hizmetler arasında makul bir denge oluşurmaya yönelik yeterli bir anlayış geliştirmeleri ve tüm okul popülasyonunu hedef alan hizmetlere ağırlık vermelerinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

Yazarlar Hakkında / About Authors

Aslı UZ BAŞ Dokuz Eylül Üniversitesi'nde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim dalında profesördür. Okul psikolojik danışmanlığı, çocuk ve ergenlerde sosyal beceriler, reaktif ve proaktif saldırganlık ve mükemmeliyetçilik çalışma alanları arasındadır. Son yıllarda psikolojik danışma alanında pozitif psikoloji yaklaşımı üzerine çalışmaktadır.

Bu çalışmanın özeti 25-27 Ekim 2018 tarihinde Samsun'da düzenlenen 20. Uluslararası Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi kapsamında düzenlenen Okul Psikolojik Danışmanlığı Paneli'nde sunulmuştur.

Aslı Uz Baş, is a professor in the Guidance and Counseling Program at Dokuz Eylül University, İzmir. Her professional interests are focused on school counseling, social skills, reactive and proactive aggression and perfectionism in children and adolescents. In recent years, she has been studying positive psychology in counseling.

This study was presented at 20th International Counseling and Guidance Congress, Samsun, Turkey.

Çıkar Çatışması / Conflict of Interest

Yazarlar tarafından çıkar çatışmasının olmadığı rapor edilmiştir.
It has been declared that authors hadn't any conflicts of interest.

Fonlama / Funding

Herhangi bir fon desteği alınmamıştır.
This manuscript involved no financial support.

ORCID

Aslı UZ BAŞ  <http://orcid.org/0000-0001-8307-6198>

KAYNAKÇA

- Adelekan, M. (2017). A critical review of the effectiveness of educational interventions applied in HIV/AIDS prevention. *Patient Education and Counseling*, 100, 1, 11-16.
- Baker, S. B. (2011). The State of Primary Prevention in the American School Counseling Profession: Past, Present, and Future. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 4 (36), 105-113.
- Binfet, J. T. & Gaertner, A. (2015). Children's Conceptualizations of Kindness at School. *Canadian Children*, 40(3), 27-39.
- Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi (United Nations Office on Drugs and Crime) (2004). School Based Education for Drug Abuse Prevention. United Nations. https://www.unodc.org/pdf/youthnet/handbook_school_english.pdf adresinden erişildi.
- Botvin, G. J., & Griffin, K. W. (2014). Life skills training: Preventing substance misuse by enhancing individual and social competence. *New Directions for Youth Development*, 141, 57–65.
- Choi, K. H., & Coates, T. J. (1994). Prevention of HIV infection. *AIDS*, 8, 1371–1389.
- Collier, C., Onwuegbuzie, A. J., LaChapelle, A. & Davison, J. (2016). Effects of a Comprehensive, Multiple Risky Behavior Prevention Program on High School Students. *Journal of Addiction*, Article ID 9545847, 1-15.
- Conyne, R.K.(2000). Prevention in Counseling Psychology: At long last, has the time come now? *The Counseling Psychologist*, 28(6), 838-844.
- Çeçen-Eroğul ve Kaf Hasırcı, (2013). The Effectiveness of Psycho-educational School-based Child Sexual Abuse Prevention Training Program on Turkish Elementary Students. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 13(2), 725-729.
- Dahir, C. A., & Stone, C. B. (2009). School counselor accountability: The path to social justice and systemic change. *Journal of Counseling & Development*, 87, 12-20.
- Donat Bacıoğlu, S. (2014). Şiddet ve Saldırganlığın Azaltılmasında Önleme ve Müdahale Programlarının Etkililiği: Meta Analiz Çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5(42), 294-304.
- Durlak, J. A. ve Wells, A. M. (1997). Primary Prevention Mental Health Programs for Children and Adolescents: A Meta-Analytic Review. *American Journal of Community Psychology*, 25 (2), 115-152.
- Elias, M. J. (1995). Primary Prevention as Health and Social Competence Promotion. *The Journal of Primary Prevention*, 16(1), 5-24.
- Evans, C., Fraser, M. W. ve Cotter, K. L. (2014). The effectiveness of school-based bullying prevention programs: A systemic review. *Aggression and Violent Behavior*, 19(5), 532–544.

- Faggiano F, Minozzi S, Versino E, Buscemi D. Universal school-based prevention for illicit drug use. *Cochrane Database of Systematic Reviews* 2014, Issue 12. Art. No.: CD003020.
- Fonner, V. A., Armstrong, K. S., Kennedy, C. E., O'Reilly, K. R. ve Sweat, M. D. (2014). School Based Sex Education and HIV Prevention in Lowand Middle-Income Countries: A Systematic Review and Meta-Analysis. *PLoS ONE* 9(3): e89692.
- Freeman, J. ve ark., (2015). An Analysis of the Relationship Between Implementation of School-wide Positive Behavior Interventions and Supports and High School Dropout Rates, *The High School Journal*, 98(4), 290-315.
- Gibson, L., ve Leitenberg, H. (2000).Child sexual abuse prevention programs: Do they decrease the occurrence of child sexual abuse? *Child Abuse and Neglect*, 24(9), 1115-1125.
- Gordon R. (1983). An operational classification of disease prevention. *Public Health Reports*, 98, 107-109.
- Gottfredson, D. C., Wilson, D. B. (2003). Characteristics of effective school-based substance abuse prevention. *Prevention Science*, 4(1), 27-38.
- Grave, R. D. (2003). School-Based Prevention Programs for Eating Disorders: Achievements and Opportunities. *Dis Manage Health Outcomes* , 11 (9), 579-593.
- Greenberg, M. T., Weissberg, R. P., O'Brien, M. U., Zins, J. E., Fredericks, L., Resnik, H. & Elias, M. J. (2003). Enhancing School-Based Prevention and Youth Development Through Coordinated Social, Emotional, and Academic Learning. *American Psychologist*, 58, 6/7, 466–474.
- Guilamo-Ramos, V., Bowman, A., Maria, D. S., Kabemba, S. ve Geronimo, Y. (2018). Addressing a Critical Gap in U.S. National Teen Pregnancy Prevention Programs: The Acceptability and Feasibility of Father-Based Sexual and Reproductive Health Interventions for Latino Adolescent Males. *Journal of Adolescent Health* 62, 81–86.
- Hage, S. M. ve Romano, J. L. (2010). History of Prevention and Prevention Groups: Legacy for the 21st Century. *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice*, 14(3), 199-210.
- Hage, S. M. (2006). Prevention Competencies for Counseling Psychology: A summons to the profession. *Prevention in Counseling Psychology: Theory, Research, Practice, & Training*, 1(1), 11-13.
- Hansen, W. B. (2002). Program Evaluation Strategies for Substance Abuse Prevention. *The Journal of Primary Prevention*, 22(4), 409-436.
- Herbert, P. C. and Lohrmann, D. K. (2011). It's all in the delivery! An analysis of instructional strategies from effective health education curricula. *Journal of School Health*, 81, 258-264.
- Hoelscher, D. M. (2015). Incorporating Primary and Secondary Prevention Approaches To Address Childhood Obesity Prevention and Treatment in a Low-Income, Ethnically Diverse Population: Study Design and Demographic Data from the Texas Childhood Obesity Research Demonstration (TX CORD) Study. *Childhood Obesity*, 11, 71-91.

- Kosterman, R., Hawkins, J.D., Haggerty, K.P., Spoth, R. ve Redmond, C. (2001). Preparing for the Drug Free Years: Session-specific effects of a universal parent-training intervention with rural families. *Journal of Drug Education*, 31(1), 47–68.
- La Rue, L. D., Polanin, J. R., Espelage, D. L., Pigott, T. D. (2017). A Meta-Analysis of School-Based Interventions Aimed to Prevent or Reduce Violence in Teen Dating Relationships. *Review of Educational Research*, 87(1), 7- 34.
- Lipsey, M. (2009). The primary factors that characterize effective interventions with juvenile offenders: a meta-analytic overview. *Victims and Offenders*, 4(2), 124-147.
- Lowry-Webster H.M., Barrett, P.M., Dadds, M.R. (2001). A universal prevention trial of anxiety and depressive symptomatology in childhood: Preliminary data from an Australian study. *Behavioral Change*, 18(01), 36-50.
- Marchanda, E., Stice, E. Rohdea, P. ve Becker, C. L. (2011). Moving from Efficacy to Effectiveness Trials in Prevention Research. *Behav Res Ther.*, 49(1), 1-20.
- Nadeem, E., Kataoka, S. H., Chang, V. Y., Vona, P., Wong, M. & Stein, B. D. (2011). The Role of Teachers in School-Based Suicide Prevention: A Qualitative Study of School Staff Perspectives. *School Ment Health*, 3(4), 209–221.
- Nation, M., Crusto, C., Wandersman, A., Kumpfer, K., Seybolt, D., Davino, E. M., Davono, K. (2003). What works in prevention. *American Psychologist*, 58(6/7), 449-456.
- PSHE Association (2016). Key principles of effective prevention education. London: PSHE Association. <https://www.pshe-association.org.uk/curriculum-and-resources/resources/key-principles-effective-prevention-education> adresinden erişildi.
- Romano, J. L.,&Hage, S. M. (2000). Prevention and counseling psychology: Revitalizing commitments for the 21st century. *The Counseling Psychologist*, 28, 733-763.
- Romano, J. L. & Hage, S. M. (2016). Prevention: A call to action. *The Counseling Psychologist*, 28(6), 854-856.
- Ryzin, M. J. V., Fishbein, D. & Biglan, A. (2018). The Promise of Prevention Science for Addressing Intergenerational Poverty. *Psychology, Public Policy, and Law*, 24(1), 128-143.
- Sandhu, D. S. & Portes, P. R. (1995). The proactive model of school counselling. *International Journal for the Advancement of Counselling*, 18, 11-20.
- Seligman, M.E.P., Ernst, R.M., Gillham, J., Reivich, K. & Linkins, M. (2009). Positive education: positive psychology and classroom interventions. *Oxford Review of Education*, 35(3), 293-311.
- Shepherd, J., Dewhirst, S., Pickett, K., Byrne, J., Speller, V., Grace, M. ... Roderick, P. (2013). Factors facilitating and constraining the delivery of effective teacher training to promote health and well-being in schools: a survey of current practice and systematic review. *Public Health Research*, 1(2).
- Shoshani, A. & Steinmetz, S. (2013). Positive Psychology at School: A School-Based Intervention to Promote Adolescents' Mental Health and Well-Being. *Journal of Happiness Studies*, DOI 10.1007/s10902-013-9476-1.

- Swank, J. M., Smith-Adcock, S. & Weaver, J. L. (2019). School Counselors' Roles and Responsibilities in Bullying Prevention: A National Survey. *Professional School Counseling*, 22(1), 1-11.
- Tan, H. J. R., Yee, A., Sulaiman, A. H., Said, M. A., Danaee, M. ve Lua, A. C. (2018). Effects of a school-based substance use prevention program on students in Malaysia. *Jumec*, 21(1), 40-46.
- Tangen, Donna J. and Campbell, Marilyn A. (2010) Cyberbullying prevention : one primary school's approach. *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 20(2), 225-234.
- Tobler, N. S., & Stratton, H. H. (1997). Effectiveness of school-based drug prevention programs: A meta-analysis of the research. *Journal of Primary Prevention*, 18, 71–128.
- Ttofi, M. M. and Farrington, D. P. (2011). Effectiveness of school-based programs to reduce bullying: a systematic and meta-analytic review. *Journal of Experimental Criminology*, 7(1), 27-56.
- Twenge, J. M. (2018). İ-Nesli: Bugünün “süper bağlantılı” gençleri neden bu kadar duyarsız, hoşgörülü ama daha mutsuz ve erişkin olmaya hiç hazır değil. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Ulusal Meslek Standartlarına Dair Tebliğ (2017, 1 Kasım). Resmi Gazete (Sayı: 30227 (Mükerrer)). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/11/20171101M1-3.htm>
- Wasserman, D. ve ark., (2015). School-based suicide prevention programmes: the SEYLE cluster-randomised, controlled trial. *The Lancet*, 385, 1536-1544.
- Waters, L. (2011). A review of school-based positive psychology interventions. *The Australian Educational and Developmental Psychologist*, 28(2), 75-90.
- Webster-Stratton, C.; Reid, J. ve Hammond, M. (2001). Preventing conduct problems, promoting social competence: A parent and teacher training partnership in Head Start. *Journal of Clinical Child Psychology* 30, 282–302.
- Werner-Seidler, A., Perry, Y., Calear, A. L., Newby, J. M. ve Christensen, H. (2017). School-based depression and anxiety prevention programs for young people: A systematic review and meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, 51, 30–47.
- Wilksch, S. M. (2015). School-based eating disorder prevention: a pilot effectiveness trial of teacher-delivered Media Smart. *Early Intervention in Psychiatry*, 9, 21–28
- Wilson, S. J. ve Tanner-Smith, E. (2013). Dropout prevention and intervention programs for improving school completion among school-aged children and youth: A systematic review. *J Society Soc Work Res.*, 4(4), 357-372.
- Yavuzer, Y. ve Üre, Ö. (2010). Saldırganlığı Önlemeye Yönelik Psiko-Eğitim Programının Lise Öğrencilerindeki Saldırganlığı Azaltmaya Etkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24, 390-405.
- Zeren, G. (2006). HIV/AIDS'e Yönelik Psiko-eğitim Programı ve Uygulama Örnekleri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 2, 214-226.

Zigler, E., Taussig, C., & Black, K. (1992). Early childhood intervention: A promising preventative for juvenile delinquency. *American Psychologist*, 8, 997–1006.

Extended Abstract

Introduction: Prevention is one of the major functions of guidance and school counseling. Durlak and Wells (1997) defined prevention as an intervention intentionally designed to reduce the future incidence of adjustment problems in currently normal populations as well as efforts directed at the promotion of mental health functioning. Conyne (2000) suggested that there is a powerful distinction between a preventive perspective and a treatment perspective in counseling area. School counselors need to develop an understanding of this difference and its implications for school counseling activities.

The aim of this review study is to address the role and importance of school-based prevention programs, to present basic principles of effective preventive programs and to offer recommendations for school counselors. prevention programming, and provide examples.

Prevention activities are categorised in three levels: primary, secondary and tertiary. Primary prevention aims to prevent behavioral or emotional problems before they ever occur. Target population of primary prevention activities is whole population. Secondary prevention refers to interventions targeting individuals and groups who are vulnerable to developing social, emotional, or behavioral disorders. Tertiary prevention aims to provide essential services to address immediate concerns related to existing difficulties of students. Conyne (2000) claimed that primary prevention holds the promise for the largest and most significant impact, and therefore counselors must first aim to understand and accomplish this approach.

Literature on school-based prevention indicates that most types of primary prevention programs achieve significant positive effects on different problem areas including drug use, child abuse, bullying, aggression and violent behavior, teenage pregnancy, sexual violence, obesity, depression and anxiety, suicide and so on.

Method: In this study, literature review method was used in order to determine primary characteristics of effective school-based counseling programs.

Results: Review of research on school-based prevention has shown that there are some overarching principles of effective school-based prevention programs. Primary characteristics of these programs are as follows:

- (a) They are comprehensive and based on whole-school approach. They involve all school staff members including school managers, teachers and also parents.
- (b) They use varied teaching methods, especially interactive instruction and experiential activities, such as role-play for practicing new behaviors.

- (c) They are based on developmental principles. The methods and intent of the programs align with participant developmental characteristics.
- (d) They are socio-culturally sensitive. In other words they are relevant to the community and cultural norms of the participants, and are capable of making the changes in order to deal with unique needs of participants.
- (e) They are aware of the critical role of teacher training in order to achieve effective outcomes. For this reason they provide ongoing training and support to teachers before and during program implementation.
- (f) They use preventive strategies that have a scientific justification. The programs provide theories of how the problems develop as well as how the problems heal or decrease.
- (g) They use positive approach for enhancing protective factors instead of scaring tactics. The programs encourage positive behaviors and promote strong relationships.
- (h) They have clear overall goals and objectives. These goals and objectives associated with identifying the protective and risk factors.
- (i) They have sufficient dosage to produce the desired effects. The length or intensity of the program is consistent with the needs of participants.

Discussion & Conclusion: By taking into considerations that above principles of effective prevention programs, some recommendations may be made for school counselors. They should aware of the effectiveness of school-based prevention programs in various problem areas. They also need to strike a balance between intervention responses and proactive prevention programming. Finally, they may concantrate on strength-based prevention activities in school settings.